LESY SR
š.p. Banská Bystrica

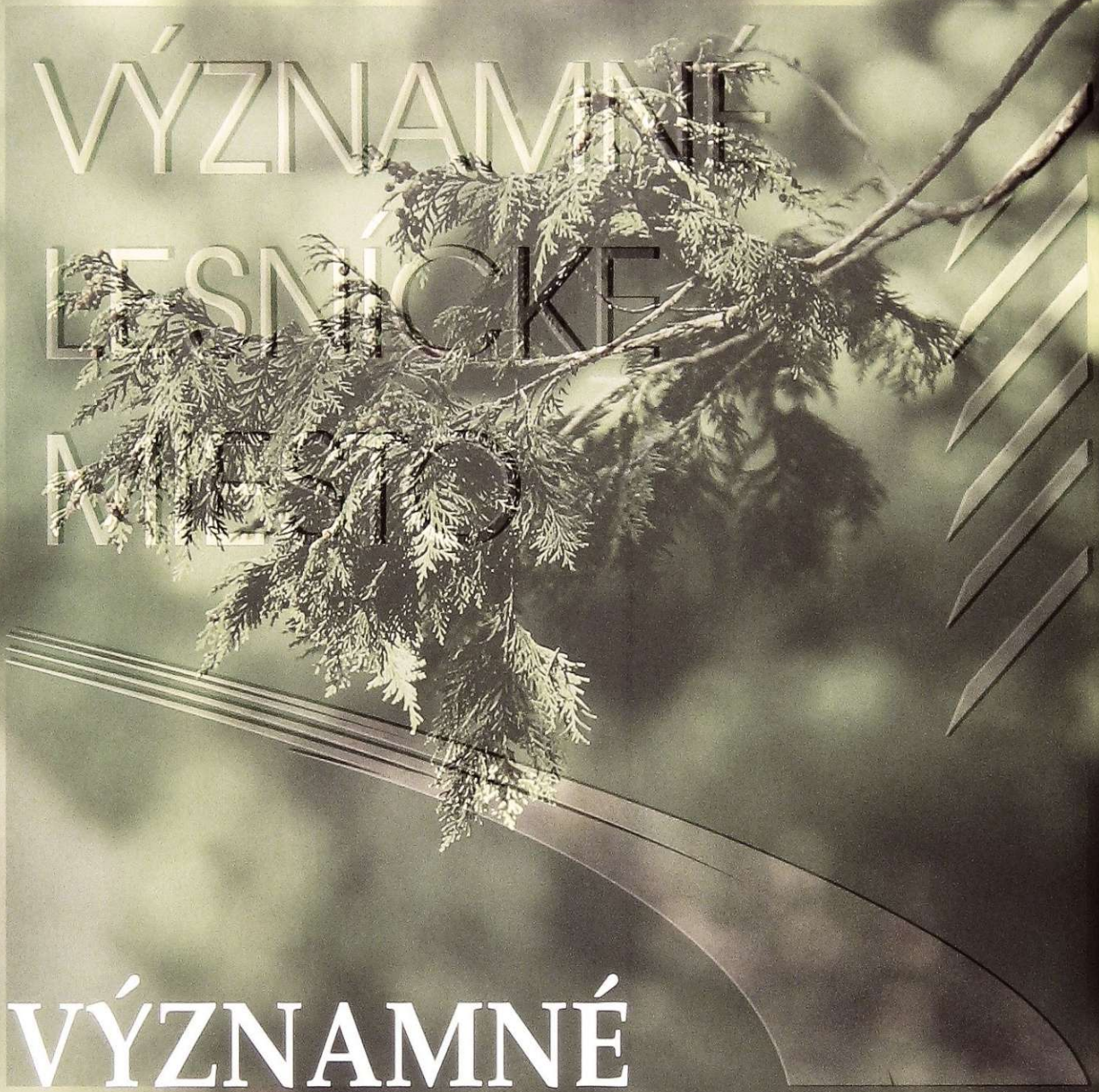

VÝZNAMNÉ LESNÍCKE MIESTA NA SLOVENSKU I.

Tatiana Figurová • Ján Mičovský • Ľubica Miľanová • Mária Rošková • Marek Vanga

VÝZNAMNÉ LESNÍCKE MIESTA NA SLOVENSKU I.

SPECIAL FORESTRY SITES IN SLOVAKIA I.

© LESY Slovenskej republiky,
š.p. Banská Bystrica

AUTORI | AUTHORS:
Mgr. Tatiana Figurová,
VLM: 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 31, 33, 37, 48, 49
Ing. Ján Mičovský, CSc., VLM: 1, 7, 30, 50
Mgr. Ľubica Miľanová,
VLM: 13, 15, 16, 36, 39, 41, 42, 44
Ing. Bc. Mária Rošková,
VLM: 9, 10, 17, 24, 26, 27, 28, 32, 34, 35, 38, 43, 45
Ing. Marek Vanga
VLM: 3, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 40, 46, 47

RECENZIA | REVIEWED BY:
Ing. Július Burkovský

FOTOGRAFIE | PHOTOGRAPHS:
Eduard Genserek,
fond Lesníckeho a drevárskeho múzea Zvolen
| fund of Forestry and Wood Technology Museum Zvolen

VYDALI | PUBLISHED BY:
LESY SR, š.p. Banská Bystrica, Nám. SNP č. 8

PREKLAD | TRANSLATION:
Mgr. Ľubica Tešlárová, Ing. Ľubomír Paleček

OBÁLKA A GRAFICKÁ ÚPRAVA
| COVER AND GRAPHIC DESIGN: **Mária Gálová**

TLAČ | PRINTED BY: **Národné lesnícke centrum**
| National Forest Centre

NÁKLAD | COPIES PRINTED: 2 000

ROK VYDANIA | YEAR OF ISSUE: 2009

ISBN: 978-80-970152-5-1

Recenzia | Reviewed by: Ing. Július Burkovský

Tatiana Figurová
Ján Mičovský
Ľubica Miľanová
Mária Rošková
Marek Vanga

SPECIAL FORESTRY SITES IN SLOVAKIA I.

VÝZNAMNÉ LESNÍCKE MIESTA NA SLOVENSKU I.

2009
Banská Bystrica

LESY SR
MÚZEUM

OBSAH

OBSAH 5
HISTÓRIA PRE BUDÚCNOSŤ 7
1 BRESTOVSKÉ MOHYLY 11
2 PETRŽALSKÉ HÁJOVNE 13
3 LETOVISKO HARMÓNIA 15
4 POĽOVNÍCKY KAŠTIEĽ PALÁRIKOVO 18
5 POĽOVNÍCKY ZÁMOČEK A PARK V TOPOĽČIANKACH 21
6 DIELO ALOJZA ŠTRÓBLA V TOPOĽČIANKACH 23
7 ZUBRIA ZVERNICA 25
8 LESNÍCKY CINTORÍN A OSADA ČIERNY VÁH 27
9 LESNÍCKA ULICA V LIPTOVSKOM HRÁDKU 30
10 HYDROELEKTRÁREŇ V ĽUBOCHNI 32
11 ORAVSKÁ LESNÁ ŽELEZNICA 34
12 ORAVSKÝ KOMPOSESORÁT 36
13 PAMÄTNÝ EXKURZNÝ KAMEŇ 39
14 ŠÚTOVSKÁ SKALA 40
15 ROWLANDOVSKÉ LESNÉ PAMÄTNÍKY 42
16 BUDOVA GENERÁLNEHO RIADITEĽSTVA LESOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY, š. p. BANSKÁ BYSTRICA 47
17 PAMÄTNÍKY JOZEFA DEKRETA MATEJOVIE V BANSKEJ BYSTRICI 50
18 PODLAVICKÉ VÝMOLE 52
19 ŽEMBEROVSKÝ DOM 54
20 FORTUNA A DOLNÁ BOTANICKÁ ZÁHRADA 56
21 HORNÁ BOTANICKÁ ZÁHRADA A NOVÁ BUDOVA LESNÍCKEHO ODBORU BANÍCKEJ A LESNÍCKEJ AKADÉMIE 60
22 PAMÄTNÍK A CHRÁNENÉ STROMY PROFESORA WILCKENSA 62
23 LESNÍCKE ARBORÉTUM V KYSIHÝBLI 64
24 ČIERNOHRONSKÁ LESNÁ ŽELEZNICA 66
25 DOBROČSKÝ PRALES 68
26 LESNÍCKY SKANZEN 72
27 PAMÄTNÍKY JOZEFA DEKRETA MATEJOVIE V ČIERNOM BALOGU 74
28 VODNÝ ŽĽAB RAKYTOVO 76
29 ÚPRAVA BYSTRINY JELENEC 78
30 KAPLNKA V HORNEJ BZOVEJ 80
31 TAJCH HRONČOK 82
32 PAMÄTNÍKY ĽUDOVÍTA GREINERA – VÝZNAMNÉHO LESNÉHO HOSPODÁRA 84
33 TUNEL VOJTECHA KELEMENA PRI LOPEJI 86
34 VYSOKÁ PEC NA TROCH VODÁCH 88
35 ZEMNÝ MOST POKUTY 89
36 ŽREBČÍN NA VEĽKEJ LÚKE 92
37 PARTIZÁNSKA ZÁKLADŇA MATÚŠOVÁ 94
38 PAMÄTNÍKY JOZEFA DEKRETA MATEJOVIE V OBLASTI STARÝCH HÔR 96
39 MÚZEUM VO SVÄTOM ANTONE 100
40 ŠPAŇODOLINSKÝ BANSKÝ VODOVOD 102
41 VÍGĽAŠ - SÍDLO SPRÁVY ŠTÁTNYCH LESOV 104
42 BUDOVA NÁRODNÉHO LESNÍCKEHO CENTRA 106
43 KOMPLEX TECHNICKEJ UNIVERZITY VO ZVOLENE 108
44 LESNÍCKE A DREVÁRSKE MÚZEUM ZVOLEN 110
45 KOMÁRKOVA CHATA 113
46 PRALES STUŽICA 117
47 PLAVEBNÝ KANÁL ZLATÁ BAŇA - SOLIVAR 118
48 KAŠTIELIK MORSKÉ OKO 120
49 LESNÍCKA ŠKOLA REMETSKÉ HÁMRE 122
50 POMNÍČEK NA BYKOVE 124
POĎAKOVANIE 126
PRAMENE A LITERATÚRA 127
VYSVETLIVKY 129
ORIENTAČNÁ MAPA - VÝZNAMNÉ LESNÍCKE MIESTA NA SLOVENSKU 131

HISTÓRIA PRE BUDÚCNOSŤ

„...kde sa nachádzajú tie slávne pralesy? Niekde pri Poľane?"

„A ktoré pralesy to máš na mysli?"

„No, čo ich vyhlásili za svetové dedičstvo.... veď vieš..."

Nuž, vedel som veľmi dobre! Ale nevedel som, že by niečo také mohlo zaujímať tohto experta, ktorý svetu počítačov rozumel dokonale, no o svete lesa bol presvedčený, že patrí predovšetkým zvieratám a on doň veľmi nemusí... Avšak – mýlil som sa! Titul „svetové prírodné dedičstvo", ktorý karpatským bukovým pralesom prisúdilo v roku 2007 UNESCO, zázračne pohol aj (ne)záujmom môjho priateľa. A nebol veru sám.

Rozhodnutie Organizácie spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru, keď od roku 1972 začala vyhlasovať vzácne pamiatky Zeme za miesta svetového prírodného alebo kultúrneho dedičstva, možno zaradiť medzi skvostné. Hoci zapísať „rodinné striebro" do prestížneho zoznamu vôbec nie je jednoduché, záujem národov je mimoriadny. Ak sa im to podarí, pomôže to všetkým – krajine, jej návštevníkom a najmä samotnému dedičstvu, o ktoré sa potom treba vzorne starať. V roku 2008 dosiahol počet lokalít svetového dedičstva 878. Nachádzajú sa v 145 štátoch, Slovensko medzi nimi nechýba. Máme zapísanú Banskú Štiavnicu, Bardejov, Vlkolínec, Spišský hrad, jaskyne Slovenského krasu, deväť drevených kostolíkov a už spomínané bukové pralesy Polonín a Vihorlatu.

Fenomén svetového dedičstva poslúžil podniku LESY SR, š. p. Banská Bystrica ako netradičná inšpirácia. Je to vlastne celkom krátka história. V posledných rokoch si lesníci museli vypočuť na svoju adresu nejednu skrivodlivosť. Stalo sa takmer módou vidieť v nich divže nie tých, ktorí lesu škodia. Hoci lesnícka služba nebude nikdy závislá od ľudí, ktorí si na jej nezodpovednom posudzovaní založili živnosť, zneistená verejnosť si nepochybne zasluhuje, aby sa jej práve od lesníkov dostávalo viac informácií. A tak títo postupne začínajú realizovať zaujímavé projekty.

V roku 2003 otvárajú vo Vydrovskej doline Lesnícky skanzen. Živé lesné a lesnícke múzeum odvtedy každoročne na „chodníku lesného času" odhaľuje tisíckam návštevníkov z celého sveta tajomstvá lesa i zmysel lesníkovej práce v ňom.

V prírodných chrámoch Slovenska budujú lesnícke náučné chodníky. Záujemcov, ktorí ich môžu absolvovať nielen pešo, ale niektoré aj na bicykli, či dokonca v člne, prekvapujú široké súvislosti lesníckeho poslania, ktoré nemôže symbolizovať píla, či flinta...

Vydávajú publikácie, ktoré sú výpoveďou o lese a tých, ktorí mu slúžia. Knihy Od lesov kráľovských k lesom štátnym, Ľudia a lesy, Lesník spod Krížnej, Lesnícka osada na Čiernom Váhu, Les plný snov....., určite inšpirovali nejedného čitateľa k uvážlivejšiemu nazeraniu na prácu lesníka...

Na lesných závodoch a správach otvárajú „lesnícke informačné kancelárie". Ba niekde, ako napríklad na Lesnej správe v Oravskom Podzámku, či na Odštepnom závode v Revúcej, aj jedinečné múzeá, či pamätné izby. V neformálnych kanceláriách bývajú k dispozícii informačné mapy, ktoré sa už stihli stať kartografickým hitom. Príťažlivou formou propagujú nielen lesnícke, ale aj kultúrne a historické reálie spravovaného územia.

Lesní pedagógovia, čestná to lesnícka profesia, obetavo navštevujú stovky škôl, festivalov, veľtrhov, ale aj nemocníc a detských domovov, aby zoznamovali deti s najrôznejšími „vôňami a chuťami" lesa.

Počas aprílových Lesníckych dní sadia s deťmi na stovkách škôl „Stromy poznania". Z nich postupne vyrastá nielen les, ale aj prirodzená úcta národa k svojim stromom...

A potom prišiel ten nápad s UNESCO-m!

Ak miesta svetového prírodného a kultúrneho dedičstva Zeme spôsobujú taký záujem o ich poznanie, prečo by to obdobne nefungovalo aj na mape lesníckeho Slovenska?! Máme stovky

lokalít, ktoré dokumentujú históriu lesníckej práce: budovy, parky, lesnícke osady, tajchy, múzeá, cintoríny, pamätníky, umelecké diela, biotechnické konštrukcie... Poznáme ich však dobre? Netreba nám ich skutočne objaviť? A to možno najprv aj nami, samotnými lesníkmi, ktorí často nedoceňujeme, čo krajine zanechali generácie našich predkov. No a potom všetkými, ktorým našou prácou pre les slúžime. Prečo by sa verejnosť celkom rada nepustila do lúštenia krížovky lesníckej histórie, ak jej nápaditým spôsobom ponúkneme kľúčové slová? Vzniká nápad vytvoriť sieť VÝZNAMNÝCH LESNÍCKYCH MIEST Slovenska. Práve tento názov sme pre lokality osobitného lesníckeho významu zvolili hneď na začiatku. A keďže dnes už všetko musí mať aj svoju značku, grafička Mária Gálová vytvorila pre ne aj pekné logo.

Hoci sieť významných lesníckych miest nikdy nebude konkurovať lokalitám svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, zmysel má rovnaký. Upozorniť, označiť, spoznať, popularizovať a chrániť. A tak sa rozbieha jedinečná akcia. Vytvára sa zoznam miest – kandidátov na prestížny titul. Tieto sa začínajú postupne slávnostne vyhlasovať, označujú sa informačnými tabuľami, vydávajú sa k nim brožúrky, usporadúvajú semináre, do obnovy viacerých sa vkladá aj nemálo prostriedkov. Myšlienka prerastá do úmyslu vydať knihu, ktorá by ponúkla pohľad na niektoré významné lesnícke miesta. Ich výber bol podriadený zámeru ukázať široký záber lesníckej profesie. Možno, že čitateľa prekvapí, čo všetko je jej súčasťou. Jeden príklad za všetky: o najnižšej teplote nameranej v roku 1929 vo Vígľaši - Pstruši počul takmer každý, no že tých mínus 41°C bolo zaznamenaných vďaka lesníkom, to vie už len málokto!

Patrí sa aj poďakovať. Za knihu, ale predovšetkým za to, že myšlienka vyhlasovania významných lesníckych miest našla pochopenie a nadšene sa jej ujali mnohí kolegovia z lesníckych i nelesníckych radov. Nemôžem niektorých nemenovať: predovšetkým Ľubicu Miľanovú, Tatianu Figurovú, Máriu Roškovú a Mareka Vangu, spoluautorov tejto knihy, a zároveň odborníkov z Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene, ktoré sme nedávno mali česť v podniku privítať. Jula Burkovského, nestora slovenskej lesníckej histórie a recenzenta knihy. Vlada Paška, architekta, ktorý významné miesta nosil v hlave ešte skôr, ako vznikol tento názov. Jozefa Šaba, ktorý pripravil k vôbec prvému oficiálne vyhlásenému významnému lesníckemu miestu v Topoľčiankach vynikajúce materiály. Správcu z Čierneho Váhu, Ľudovíta Pitoňáka, ktorého v dobrom zaskočila návštevnosť spopularizovanej lesníckej osady.... Františka Bizuba, elektrikára na dôchodku, ktorého historické vedomosti a ochota nám výnimočne pomáhajú. Ladislava Maxima, lesníka vo výslužbe, vďaka ktorému oficiálne pribudli na „sobranecku" prvé zaujímavé významné lesnícke miesta. Dušana Mikuša, správcu z Duchonky, ktorý dokázal nápadito pripomenúť jedno z neznámych významných lesníckych miest....

Patrí sa povedať slovo aj do vlastných radov. LESY SR, š. p., sú najväčšou lesníckou organizáciou na Slovensku. Akousi lesníckou vlajkovou loďou Slovenska. K takémuto postaveniu patria prednosti i nedostatky. Ale rozhodne aj ocenenie toho, že pri svojom hlavnom poslaní, ktorým je nikdy sa nekončiaca práca na zachovávaní lesa a jeho funkcií, dokáže táto organizácia nachádzať porozumenie i nemalé prostriedky pre pripomínanie si histórie nielen podnikovej a lesníckej, ale aj slovenskej a európskej.

A tak teraz už neostáva iné, len pozvanie: Vstúpte aj pomocou tejto knihy do dejín slovenského lesníctva. Vstúpte však aj na chodníky lesov Slovenskej republiky a overte si na vlastné oči to, čo vám tu chceme úprimne priblížiť. Verím, že práve tak spoznáte, že lesníci boli vždy spoľahlivou súčasťou múdreho spravovania krajiny.

História nekončí. To najdôležitejšie lesníkov ešte len čaká: zabezpečiť v zmenenom svete trvalý dostatok strategických životodarných surovín – pitnej vody, dýchateľného vzduchu, neodviatej pôdy... Lesníci aj toto poslanie s porozumením verejnosti určite splnia. Skúste sa preto na významné lesnícke miesta pozrieť i takýmto pohľadom. Slovensko má nielen bohatú lesnícku históriu, ale aj budúce bohatstvo Slovenska je významne spojené práve s lesníctvom.

Za tvorcov knihy a všetkých lesníkov našej krásnej krajiny

Ján Mičovský

HISTORY FOR THE FUTURE

"...Where are those primeval forests? Somewhere near Poľana?"

"And which primeval forests do you mean?"

"Those declared as a World Heritage... you know..."

Well, I knew it very well. But I did not know, that this expert would be interested in this topic, who can understand the world of the computers very well and who was convinced, that the world of the forest belongs just to the animals and he does not need to go there very often... But I was wrong. The title "World Natural Heritage" for Primeval Beech Forests of the Carpathians, which obtained in 2007, hit the (lack of) interest of my friend. And not just him.

The decision of UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – when it has begun to declare valuable monuments of Earth since 1972, as the places of the world cultural or natural heritage, can be considered as a splendid step. There is an extraordinary interest of the nations although to record the "family silver" to the prestigious list is not easy at all. If they manage to do it, this step will help the country, its visitors and especially to the heritage itself. Then everybody has to look after it in a perfect way. In 21, 2008 the number of the locations managed the sum of 878. They are situated in 145 states, Slovakia is also among them. On the list there is Banská Štiavnica, Bardejov, Vlkolínec, the Spiš Castle, Caves of Slovak Karst, nine Wooden Churches and Primeval Beech Forests of Poloniny and Vihorlat.

The phenomenon of the World Heritage served to LESY SR, State Enterprise, Banská Bystrica as an unconventional inspiration. It is a quite short history indeed. In the last previous years foresters had to hear a lot injustice to their addresses. It is almost a fashion to see the wonder from their faces, that there is no one who would damage the forests. Although the forest service will never be dependent from the people, who according to its irresponsible judgement have started up a business, the public certainly deserves to get more information from the foresters. They start to realize interesting projects step by step.

In 2003, there is a Forest Open - Air Museum opened at the Vydrovo Valley. Since then, every year, on "the path of the forest time", the animate museum has revealed its secrets of the forest and the meaning of the forester´ s work to thousands of visitors all over the world.

They construct forest educational paths in the natural temples of Slovakia. Those interested in them can go there by foot, bicycle, even by boat and they are surprised by wide links of a forest mission which cannot be represented by saw or "gun"...

They publish books reflecting the testimony about the forest and the people who serve it. The books Od lesov kráľovských k lesom štátnym, Ľudia a lesy, Lesník spod Krížnej, Lesnícka osada na Čiernom Váhu, Les plný snov....., have certainly inspired many readers to think more about the forester´ s work...

At forest enterprises and administrations they open "forest information offices". Moreover, there are museums and memorial rooms at the forest administration in Oravský Podzámčok or at the Forest Enterprise in Revúca. Within the informal offices there are available information maps which have already become a cartographic hit. In an attractive way they promote not only realia of forestry, but also cultural and historical realia of the administrated area.

Forest pedagogues, such an honest profession, visit in a devoted way hundreds of schools, festivals, expositions, but also hospitals and foster homes in order to introduce children the most various "smells and tastes" of the forest.

At hundreds of schools, during the April Forestry Days, they plant "Trees of Knowledge" with children. Then the forest grows but the natural esteem of the nation to the trees as well...

And then it appeared the idea with UNESCO!

If the places on Earth of the world natural and cultural heritage cause such an interest in their cognition, why would not it work on the map of the forest Slovakia in a similar way? We have plenty of locations which document the history of the work in the forest: buildings, parks, forestry settlements, artificial water reservoirs, museums, cemeteries, monuments, works of art, biotechnical constructions... But do we know them well? Do not we have to discover them seriously? Firstly, probably by us, foresters ourselves who do not often estimate what the previous generation of our ancestors has let for the country, then by everybody else who serves the forest with all kind of manners. Why would not the public like to start doing a crossword of the forest history if we offered the people key words in a sophisticated way? There is an idea to create the net of Special Forestry Sites of the Slovak Republic. This term was already in the beginning chosen for locations of special forestry significance. As everything must have its symbol, Mária Gálová, the graphic designer, has created a nice logotype for it.

Although the net of the Special Forestry Sites will never compete with the locations of the world cultural and natural heritage, the aim is the same- to draw attention, mark, recognize, promote and to protect. So the unique project has started. This list of the sites – candidates – is being created for a prestigious title. Step by step, they are declared festively, marked by information signs, booklets are issued, courses are organized. Some of the sites need to be renovated so lots of money is invested as well. There is an idea to publish the book in order to offer the look at the various Special Forestry Sites. The choice was subordinated to the intention in order to show the wide range of the forest profession. Maybe the reader will be surprised what can be the part of it. Just one of all examples - almost everybody could hear about the lowest temperature measured in Vígľaš – Pstruša in 1929 but hardly knows that those -41 °C were recorded by the foresters.

We would like to thank not only for the book, but especially for the idea of nominating Special Forestry Sites which has found the sympathy and many colleagues from the forest and non-forest field have adopted it very avidly. I have to name some of them – especially Ľuba Miľanová, Tatiana Figurová, Mária Rošková and Marek Vanga – the authors of this book and also the experts from the Forestry and Wood Technology Museum Zvolen which we have welcomed in our enterprise recently, Julo Burkovský, a doyen of the Slovak forest history and the reviewer of the book, Vlado Paška, the architect, who has had special sites inside his mind earlier that this name was created, Jozef Šabo, who prepared perfect materials in connection with the 1st officially nominated Special Forestry Site in Topoľčianky. Ľudovít Pitoňák, the administrator of the Čierny Váh, who was surprised with the attendance of the promoted forestry settlement in a positive way... František Bizub, the retired electrician, whose historical knowledge and his willingness help us very much, Ladislav Maxim, the retired forester, who helped to add up first interesting official Special Forestry Sites in"Sobranecko", Dušan Mikuš, the administrator of Duchonka who imaginatively managed to remind one of the unknown Special Forestry Sites...

We should say something about us as well. LESY SR, the State Enterprise, is the biggest forest organization in Slovakia – kind of a forest flagship of Slovakia. There are advantages and disadvantages belonged to this attitude. But there is also an honour that without the main mission, which is never ending work in order to preserve the forest and its functions, this ogranisation can find understanding and funds (not little) in order to remind not only the business and forest history, but also the Slovak and European one.

And now let us invite you – go down in the history of the Slovak forestry, thanks to this book as well. Enter the Slovak forest pavements as well and verify in person what we would honestly like to brink closer to you. I hope you will recognize the fact that the foresters have always been the responsible part of the smart administration of the country.

The history has not finished. The most important step for the forestry is just on the way – to ensure a permanent sufficiency of the strategic life-giving resources in the changed world – portable water, breathable air, soil not blown by the wind. The foresters will certainly fulfill this mission to the public as well. Therefore try to look at the Special Forestry Sites also in this way. Slovakia has not only the rich forest history, but the future treasure is also connected directly with the forestry.

On behalf of the authors of the book and the foresters of our beautiful country,
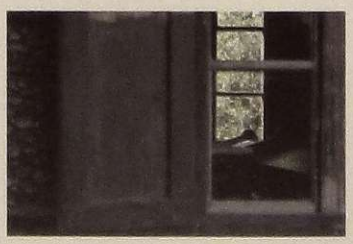
Ján Mičovský